

1800-talets samhällsstruktur och inställningen till de högre ståndens och yrkenas anseende och status. Analysen visar att varken svensktalade eller finsktalade bönder deltog i lantbruksmötena i någon större omfattning under 1800-talet.

Olof Kåhrström har skrivit artikeln ”Skrifter om svenska lantbruksmöten och lantbruksutställningar” som redogör för den databaserade bibliografin *Svenska lantbruksmöten och lantbruksutställningar 1844–1970*. Databasen innehåller inbjudningar, program, prislistor, kataloger och mötesberättelser från regionala och lokala jordbruksmässor samt olika jordbruksorganisationers specialutställningar.

Olof Kåhrström har även sammanställt kapitlet med utdrag ur lantbruksmötenas berättelser, ”Diskussionsfrågor vid svenska lantbruksmöten. En systematisk förteckning”. Kapitlet innehåller ett stort antal källtexter från nio lantbruksmöten åren 1846–1944.

Sammanställningen visar att mötesförhandlingarna innehöll vitt skilda ämnesområden. Lantbruksmötet 1847 tog t.ex. upp en fråga som ännu är aktuell och som handlade om skogsägares rätt att avverka mer skog än vad tillväxten tillåter. Andra aktuella nutidsfrågor är brännrotens användning som diskuterades 1901 och möjligheten att framställa vin på svenska bär. 1856 diskuterades hur man skulle hantera fördomarna mot hästkött. Intresset för djurskydd utvecklades i slutet på 1800-talet. Djurvännerna hade svårt att bemöta företrädare för ett rationalitetstänkande lantbruk. Lantbruksmötet i Visby 1904 refererades av en ingenjör som tog upp fördelarna med förbränningsmotorn kontra ångmaskinen och som konstaterade att vindmotorn också hade stora framtidsmöjligheter. Under 1800-talet diskuterades hur folkskolan kunde förbättras genom att införa undervisning i lantbruk och trädgårdsskötsel samt hur den inhemska husfliten skulle utvecklas. Lantbruks- och nationalekonomiska frågeställningar gällde bl.a. skyddstullar och arbetskraftsfrågor.

Göran Sjögård, Lund

Bortom det acceptablas gränser. Bengt Lidforss och lundaradikalismen. Bengt Olle Bengtsson och Gunnar Broberg (red.). Ellerströms, Lund 2013. 283 s., ill. ISBN 978-91-724-7.

För att uppmärksamma 100 årsminnet av Bengt Lidforss död har Lunds universitetshistoriska sällskap initierat

tillkomsten av denna bok och gjort den till sin årsbok 2014. Genetikern Bengt Olle Bengtsson och idéhistorikern Gunnar Broberg har samlat ett antal författare från olika discipliner som i ett drygt tiotal nyskrivna texter har försökt belysa fenomenet Lidforss, hans liv och verksamhet mot bakgrund av hans tid och stad, hans vetenskapliga verksamhet och universitet.

Bilden av en sammansatt, säregen, excentrisk mänskliga framträder i de olika texterna som var och en belyser olika delar av hans person, verksamheter och leverne.

Lidforss (1868–1913) var så mycket. En legendarisk botanist och författare, en lysande stilist, en viktig pionjär inom svensk essäistik, en framsynt och respekterad litteraturkritiker och en viktig samhällsdebattör och föreläsare. Hans skarpa hjärna, vassa penna och totala oräddhet banade väg för många strider både inom akademien och i tidens kultursverige. Lidforss anslöt sig som den förste universitetsläraren i Sverige till socialdemokratin och ansågs av sin samtid på grund av sitt leverne som en ungdomens förförare och i avsaknad av moral.

Han föddes i en välbeställd professorsfamilj där fadern, Edvin Lidforss, var professor i lingvistik och romanska språk tillika översättare av såväl Cervantes som Dante. I en stor syskonskara blev han det svarta fåret.

Efter studentexamen tog han rekordsnabbt en fil. kand. i latin, teoretisk filosofi och botanik, zoologi, kemifysik, geologi samt litteratur- och konsthistoria. Han var 19 år och började omtalas som geniet.

Som botanist vann han internationell berömmelse och hans vetenskapliga intresse rörde hur celler fungerade kemiskt och hur deras inre funktioner hänger samman. Han kom senare att intressera sig för korsningar mellan olika slakten av *rubus*, björnbär. Lidforss studerade hybridisering och artbildning och vad som ligger bakom den biologiska variationen. Darwin blev hans husgud.

Som ung student hade han lysande framtidsutsikter men han skaffade sig tidigt ett olyckligt förhållande till alkohol och levde i perioder ett rännstensliv. Han ådrog sig syfilis i unga år vilket uteslöt familjebildning. Lidforss var bisexuell med relationer till bl.a. Dagny Juel som fanns i kretsen av Strindberg och Edvard Munk i Berlin liksom till den unge Vilhelm Ekelund.

Om Bengt Lidforss vänskap med Axel Danielsson skriver Lennart Leopold. Den vänskapen som uppstått i Lunds diskussionsförening möjliggjorde Lidforss skrivelser i arbetarrörelsens tidning *Arbetet*, vars grundare Axel Danielsson var. Här skaffade sig Lidforss en position som arbetarrörelsens främste och mång-

sidigaste skribent. Hösten 1897 lärde Lidforss också känna Hjalmar Branting. Redaktörerna Bengtsson och Broberg menar också i sitt bidrag att det var kontakten med tidningen och hans skrivelser där som gjorde att Lidforss överlevde i svåra tider av alkoholmissbruk och dålig ekonomi, som f.ö. var ett normaltillstånd för honom. Skrivandet gav honom mening och inkomst. Han tvingades skriva många brödtexter. För sin försörjnings skull.

I tidningen *Arbetet* ägnade han sig mycket åt litteraturkritik, speciellt lyrik och den skånska litteraturen låg honom varmt om hjärtat och då främst Ola Hansson och Vilhelm Ekelund.

Genom sin starka polemiska stil skaffade Lidforss sig motståndare. Carl David Wirsén, Oscar Levertin och Fredrik Böök tillhörde dessa.

Idé- och lärdomshistorikern Svante Nordin behandlar i sitt bidrag den s.k. Levertinfejden, som han menar kan betraktas som en underavdelning till Strindbergsfejden. Här kommer en mörk sida av Lidforss fram. Det handlar om hans syn på pangermanism och raspsykologi. Detta är komplicerat men mycket intressant och Nordin menar att Lidforss pangermanism med inslag av antisemitism inte är en perifer del av hans produktion utan central för hela Lidforss åskådning. Detta präglar, menar Nordin, hela Lidforss karaktäristik av Levertin och hans kritik.

Lidforss kämpade också för att bevara miljön runt Kullen i nordvästra Skåne där han tillbringade så många av sin barn- och ungdoms somrar i sitt växtsamlande och i studierna av björnbärsarterna. I David Dunérs avsnitt skildras Lidforss kamp för att bevara naturområdet Kullen som under slutet av Lidforss levnad hotades genom ägarens, friherre Nils Silverskiöld, önskan att sälja marken till högstbjudande. Hotet var en planerad exploatering av en växande turism som totalt skulle ödelägga området som var så centralt i Lidforss liv. Lösningen blev att ett sällskap bildades och ett naturreservat så småningom tillkom, men inte förrän 1971.

Teologin var ett ämne där Lidforss kunde utveckla sin polemik och eminenta formuleringskonst, där prästerna blev tacksamma måltavlor. Han blev tidigt ateist men han var samtidigt nykantian och menade att naturvetenskapliga förklaringar inte räckte för att förklara allt. Idéhistorikern Elisabeth Mansén belyser Lidforss relation till och kritik av teologin i ett mycket intressant kapitel.

Många universitetsstrider präglade Lidforss gärning. Diskussionen gällde vem som skulle få arbeta vid de

två prestigefyllda universiteten i Sverige? Vilken rätt skulle lärarna ha att tänka fritt? Detta var som vi ska se ett problem för den omstridda Lidforss.

Lidforss disputerade 1893. Därefter tillbringade han några år i Tyskland och återvände till Lund 1896. Han förordnades 1897 som docent i botanik. Men Lidforss återvände inte enbart till de akademiska studierna i Lund utan återtog också sin ledarroll inom lundaradikalismen. Därigenom utmanade han de konservativa krafterna vid universitetet. Han tog strid mot trångsynthet och det som han ofta uppfattade som ren dumhet. Hans sarkastiska och knivskarpa formuleringskonst förargade motståndarna och skaffade honom många fiender, men också anhängare. Hans privata leverne med alkohol och fester bidrog till bilden av honom som omstridd. En del var illasinnande rykten, men en del nog tyvärr sanna. Då Lidforss sökte ett stipendium 1901 bedömdes han som vetenskapligt skicklig och kompetent som lärare men efter ingående diskussioner befanns han på grund av sitt leverne som ovärdig universitetslärare. Egentligen handlar detta, som idé- och lärdomshistorikern Anna Tunlid visar, om kampen om den akademiska friheten. Under 1900-talets början sökte Lidforss vid tre tillfällen professur i Uppsala. Den tredje gången lyckades han, men då med hjälp av uppprop från Lunds universitet via ecklesiastikdepartementet. Installationen skedde en aprildag 1910 och enligt *Uppsala Nya Tidning* hade få installationer varit så välbesökta. Hans uppsalasejour blev kort. Redan året efter avled Bengt Jönsson i Lund och Lidforss kallades dit för att efterträda honom som professor. Han arbetade intensivt för att färdigställa sin rubusforskning. Han avled 1913 av en bräckbildning på stora kroppspulsådern. Då var han endast 45 år.

Lidforss kom att bli en central gestalt även för det skånska konstnärslivet. Konsthistorikern Birgit Rausing visar hur författarna som fanns i kretsen runt Lidforss Ola Hansson, Vilhelm Ekelund och Anders Österling öppnade vägen för den skånska modernismen.

En vacker inramning till Rausing's bidrag men som också fungerar som illustration till boken och tiden överhuvudtaget utgörs av den skånska konst som omgav Lidforss och hans krets.

Boken är också försedd med en värdefull tidslinje för tiden 1900–1914 som sätter in framställningen i ett större sammanhang. Boken avslutas med ett omtryck av sista kapitlet i Bengt Lidforss första populärvetenskapliga verk, *Växternas skyddsmedel emot yttrevärlden*, som publicerades 1890 som nummer 27-28 i Studentföreningen Verdandis Småskrifter.

Varför ska vi då minnas Bengt Lidforss idag hundra år efter hans död?

Bokens redaktörer Bengt Olle Bengtsson och Gunnar Broberg svarar att det finns åtminstone två skäl till det. Det första är hans författarskap som än idag är en inspiration till läsning och eget skrivande. Det andra är för hans kamp att befria universiteten från sin ideologiska tvångströja. Denna kamp tar aldrig slut för även vi lever i en tid då den högre utbildningen präglas av samhällets dominerande ideologi. Hans röst manar oss, säger de, till ett fortsatt hänsynslöst kritiskt tänkande.

Det finns många skäl att läsa boken tycker jag. Den är en helt fascinerande beskrivning över en människa, ett liv i en tid i en stad i en virvel av allt. En bildningsresa och en upptäcktsfärd.

Göran Hedlund, Lund

Carola Ekrem, Pamela Gustavsson, Petra Hakala & Mikael Korhonen: *Arkiv, minne, glömska. Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010*. SLS, Helsingfors 2014. 490 s., ill. ISBN 978-951-583-258-0.

Boken *Arkiv, minne, glömska. Arkiven vid Svenska litteratursällskapet i Finland 1885–2010* behandlar på närmare 500 sidor Svenska litteratursällskapets arkiv under 125 år. Svenska litteratursällskapets arkiv (SLS) består av Historiska och litteraturhistoriska arkivet, Folkkultursarkivet, Språkarkivet (samtliga i Helsingfors) samt SLS arkivcentrum i Vasa med Österbottens traditionsarkiv och Finlands svenska folkmusikinstitut. I SLS:s organisation ingår även Svenska litteratursällskapets bibliotek.

Boken beskriver utvecklingen av arkivverksamheten vid SLS från grundandet till nutid, de allmänna riktlinjerna vid insamlingen av traditions- och språkmaterial, samt vid mottagandet av donerade privata arkiv. På så vis ges en bild av hur arkivorganisationen och biblioteksverksamheten vuxit fram och utvecklats sedan 1885. Bokens huvudsakliga syfte är att beskriva ”hur och för vilka ändamål Svenska litteratursällskapets arkiv grundades och hur arkivbeståndet kom till och utvecklades under olika tider”. Författarna vill också lyfta fram värderingar och överväganden som styrde sällskapets tidiga samlingsverksamhet, både språkpolitiskt och ideologiskt.

Materialiet är rikt och intresseväckande, det består

av tryckta protokoll, korrespondens, frågebrev, pristävlingar, stipendieansökningar, fältinstruktioner, insamlingsdirektiv, formulär, fältdagböcker, nothäften, fotografier, reseberättelser m.m.

I inledningskapitlet för tidigare arkivchefen och historikern Mikael Korhonen en intressant diskussion om minne och makt i relation till arkivverksamhet. Han påpekar bl.a. att det inte enbart är urvalsprocessen som är intressant utan att frågor kring hur arkivet grundats även måste besvaras. Korhonen påpekar att det handlar om kontroll över vårt kollektiva minne och makten att påverka hur detta minne används och hur historia skrivs.

Under rubriken ”Belysandet af vår svenska allmoges andliga lif: traditionsinsamling inom Svenska litteratursällskapet” beskriver folkloristen Carola Ekrem hur insamlingen av traditionsmaterial styrdes av ideologiska värderingar om de svenskspråkiga folktraditionerna. Utgivningen av det monumentala verket *Finlands svenska folkdiktning* blev i detta avseende ett riktmärke för vad som räknades som äkta finlandssvensk tradition.

Pamela Gustavsson, som är språkvetare, beskriver hur insamlingen av språkligt material, dialekter och ortnamn startades vid sällskapet. Denna verksamhet var sammanflätad med traditionsinsamlingen och delade samma ideologiska grunder. I bokens tredje empiriska del beskriver historikern Petra Hakala de arkiv och arkivmaterial som sällskapet tog emot och diskuterar de ideologiska överväganden som styrde denna verksamhet.

I bokens avslutande del återkommer Mikael Korhonen och behandlar SLS:s arkiv under åren 1985 och framåt. Han diskuterar organisatoriska utvecklingar, verksamhet och samlingsmetoder.

Svenska litteratursällskapet grundades 1885. Den svenskspråkiga bildade klassen oroade sig för en förfinskning av den högre kulturen och för att svenska språket skulle dö ut. Sällskapets uppgift skulle vara att genom insamling och bearbetning av vittnesbörder om den svenska bildningen under olika tidsskeden, och om de män som burit upp bildningsarbetet, öka kunskapen om och känslan för ”Fädrens verk och gärning”. Det vetenskapliga intresset gick hand i hand med det politiska uppdraget att genom att finna folksjälens väcka nationalandan.

Under 1960- och 70-talen påverkades insamlingen av traditions- och språkmaterial av nya perspektiv, istället för att rädda den försvinnande allmogekulturen inriktades intresset mot den kulturella mångfalden i samtiden.

Under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet